

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 378

Zrównoważony rozwój organizacji – aspekty społeczne

Redaktorzy naukowi

Tadeusz Borys

Tomasz Brzozowski

Sabina Zaremba-Warnke

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja Wydawnicza: Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja dofinansowana ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu

**Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
we Wrocławiu**

Poglądy autorów i treści zawarte w publikacji

nie zawsze odzwierciedlają stanowisko WFOŚiGW we Wrocławiu

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2015

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-423-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
-------------	---

Część 1. Społeczna odpowiedzialność i zrównoważony rozwój a jakość życia

Jerzy Łańcucki: Poprawa jakości życia jako imperatyw zrównoważonego rozwoju	13
Justyna Maciąg: Zastosowanie koncepcji społecznej odpowiedzialności w tworzeniu sieciowego produktu turystycznego w regionie.....	30
Urszula Markowska-Przybyła: Odpowiedzialność sprzedawców jako wskaźnik kapitału społecznego regionów Polski.....	44
Piotr Rogala: Subiektywna jakość życia a cechy demograficzne badanej społeczności	59
Marian Woźniak: Jakość życia społeczeństwa jako główny cel rozwoju obszarów wiejskich woj. podkarpackiego	68

Część 2. Społeczna odpowiedzialność w przedsiębiorstwie

Marek Bugdol: Problem zaufania w koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu	79
Beata Domańska-Szaruga: Wybrane aspekty wykluczenia kredytowego w świetle założeń zrównoważonego rozwoju.....	91
Joanna Ejdys, Aleksandra Gulc: Koncepcja społecznej odpowiedzialności narzędziem poprawy innowacyjności przedsiębiorstw sektora MŚP	103
Justyna Górna: Społecznie odpowiedzialna organizacja w nadzorowaniu niezgodności na przykładzie przedsiębiorstw przetwórstwa mięsnego.....	116
Katarzyna Hys: Ocena zadań wewnętrznych realizowanych w ramach koncepcji CSR – wyniki badań naukowych	133
Magdalena Kaźmierczak: CSR a budowanie kapitału społecznego organizacji	146
Agata Lulewicz-Sas: Pomiar i ocena społecznie odpowiedzialnej działalności przedsiębiorstw – wyniki badań.....	158
Adam Płachciak: Znaczenie społecznej odpowiedzialności biznesu we wdrażaniu rozwoju zrównoważonego	168
Barbara Pytko: Model zintegrowanej odpowiedzialności organizacji w warunkach zrównoważonego jej rozwoju	178

Adam Skrzypek: CSR jako element strategii organizacji.....	191
Elżbieta Skrzypek: Społeczna odpowiedzialność – standardy i raportowanie	206
Wiesław Urban: Społeczna odpowiedzialność biznesu wspierana przez system ISO 9001	218
Maria Urbaniec: Raportowanie CSR jako narzędzie doskonalenia działalności biznesowej.....	228
Katarzyna Wróblewska: RESPECT Index jako bodziec do społecznie odpowiedzialnego inwestowania w Polsce.....	243

Część 3. Społeczna odpowiedzialność w organizacjach *non-profit*

Liliana Hawrysz: Rola organizacji sektora publicznego w kształtowaniu społecznej odpowiedzialności	255
Barbara Kryk, Anetta Zielińska: Dobre praktyki w kontekście odpowiedzialności za realizację polityki równościowej i pobudzania aktywności biznesowej kobiet	264
Elżbieta Krodkiewska-Skoczylas, Grażyna Żarlicka: Społeczna odpowiedzialność nie tylko biznesu.....	277
Krystyna Lisiecka: Społeczna odpowiedzialność w relacjach z interesariuszami w systemie ochrony zdrowia	296
Agnieszka Piasecka: Społeczna odpowiedzialność uczelni w kontekście wewnętrznego zapewnienia jakości.....	309
Janusz Reichel: Doskonalenie partnerstwa organizacji pozarządowych i biznesu. Wstępne wyniki badań	320
Agata Rudnicka: Budowanie relacji z dostawcami w organizacjach trzeciego sektora.....	332
Tadeusz Wawak: Zrównoważony rozwój uniwersytetów w warunkach permanentnej reformy szkolnictwa wyższego.....	340

Summaries

Part 1. Social responsibility and sustainable development vs. quality of life

Jerzy Łańcucki: Quality of life improvement as an imperative of sustainable development.....	29
Justyna Maciąg: The implementation of the CSR in the creation of a tourist network product in a region.....	43
Urszula Markowska-Przybyła: The responsibility of sellers as an index of social capital of Polish regions	58

Piotr Rogala: Subjective quality of life and demographic qualities of the sample community.....	67
Marian Woźniak: Quality of life as the main purpose of rural society development in the Podkarpackie Voivodeship.....	75

Part 2. Social responsibility in an enterprise

Marek Bugdol: The problem of trust in the concept of Corporate Social Responsibility.....	90
Beata Domańska-Szaruga: Selected problems of loan exclusion in the context of assumptions for sustainable development.....	102
Joanna Ejdys, Aleksandra Gulc: The concept of Corporate Social Responsibility as a tool for improving SMEs innovativeness.....	115
Justyna Górna: The organization of social responsibility in the supervision of nonconforming products on the example of meat company.....	132
Katarzyna Hys: Evaluation of internal tasks carried out in the framework of the CSR concept – results of scientific research.....	145
Magdalena Kaźmierczak: CSR and building of social capital for organization.....	157
Agata Lulewicz-Sas: Measurement and evaluation of socially responsible business activities – research results.....	167
Adam Płachciak: The role of Corporate Social Responsibility for the implementation of sustainable development.....	177
Barbara Pytko: An integrated model of social responsibility of an organization in its sustainable development.....	190
Adam Skrzypek: CSR as a part of organizational strategy.....	205
Elżbieta Skrzypek: Corporate Social Responsibility – standards and reporting.....	217
Wiesław Urban: Corporate Social Responsibility supported by ISO 9001 system.....	227
Maria Urbaniec: CSR reporting as a business improvement tool.....	242
Katarzyna Wróblewska: RESPECT Index as an incentive to socially responsible investing in Poland.....	251

Part 3. Social responsibility in non-profit organizations

Liliana Hawrysz: The role of public sector's organisation in the creation of social responsibility.....	263
Barbara Kryk, Anetta Zielińska: The good practices in the context of responsibility for realization of equality policy and for stimulation of women's business activities.....	276

Elżbieta Krodkiewska-Skoczylas, Grażyna Żarlicka: Social responsibility not only in business	295
Krystyna Lisiecka: Social responsibility in relations with stakeholders in the health care system.....	308
Agnieszka Piasecka: Social responsibility of universities in the context of the internal quality assurance	319
Janusz Reichel: Improving of partnerships between NGOs and enterprises. Initial research results	331
Agata Rudnicka: Building the relationships with suppliers in social economy and nongovernmental organisations	339
Tadeusz Wawak: Sustainable development of universities in terms of permanent higher education reform.....	357

Jerzy Łańcucki

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mail: jerzy.lancucki@ue.poznan.pl

POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA JAKO IMPERATYW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Streszczenie: W opracowaniu podjęto próbę dokonania oceny wpływu realizacji unijnej strategii zrównoważonego rozwoju na jakość życia. Aktualność problemu wiąże się z tym, że skutki kryzysu gospodarczego z 2008 r. są nadal odczuwane przez miliony ludzi, również w Europie, w postaci pogorszenia się warunków życia i pracy, wzrostu bezrobocia i rosnących dynamicznie nierówności dochodowych. W związku z tym wszelkie przedsięwzięcia zmierzające do osiągnięcia zamierzonych celów gospodarczych przy uwzględnieniu uwarunkowań społecznych i środowiskowych zasługują na baczną uwagę. W opracowaniu przeanalizowano pojęcia jakości życia i szczęścia oraz najczęściej wykorzystywane indeksy jakości życia. Na podstawie raportów przygotowanych przez organizacje międzynarodowe, Eurostat oraz Komisję Europejską starano się ocenić rzeczywisty wpływ realizowanych strategii rozwoju na dobrostan obywateli.

Słowa kluczowe: jakość życia, szczęście, wskaźniki jakości życia, zrównoważony rozwój.

DOI: 10.15611/pn.2015.378.01

1. Wstęp

Kryzys finansowy, który rozpoczął się w 2007 roku i rozwinął na wielką skalę jesienią 2008 roku, był czymś bezprecedensowym od czasu zakończenia drugiej wojny światowej. Doprowadził do pogorszenia się warunków życia i pracy wielu milionów ludzi na całym świecie, w znacznym stopniu ujemnie wpływając na jakość codziennego życia wielu obywateli, szczególnie tych, którzy stali się bezrobotni [*Quality of live in Europe...*, s. 9]. Jego konsekwencje odczuwane są do dnia dzisiejszego, a z uwagi na przewidywany w Europie powolny wzrost gospodarczy w najbliższych latach odczuwane będą również przez szereg kolejnych lat [Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego... 2014, s. 7]. Pociągnie to za sobą dalsze niekorzystne skutki społeczne.

W takiej sytuacji szczególnego znaczenia nabierają działania, które pozwolą na osiągnięcie zamierzonych celów gospodarczych przy uwzględnieniu nie tylko uwarunkowań ekonomicznych, ale i środowiskowych i społecznych. W związku z tym

w ostatnich latach zaczęto intensywnie wykorzystywać narzędzia pozwalające precyzyjniej określić determinanty poprawy jakości życia i dobrostanu obywateli, od których zależy pełne wykorzystanie kapitału społecznego. Stwierdzono bowiem, że ludzie zadowoleni z życia, ludzie szczęśliwi nie tylko żyją dłużej, są zdrowsi, ale też zarabiają więcej, są bardziej produktywni i są lepszymi obywatelami [Helliwiell, Layard, Sachs 2013].

2. Jakość życia

Pojęcia „jakość życia” nie sposób zamknąć w jednozdaniowej definicji. Na pewno jest ono pojęciem szerszym niż „warunki życia” czy „poziom życia” i ma charakter wieloaspektowy. Według Raportu Komisji ds. Pomiaru Wydajności Ekonomicznej i Postępu Społecznego [Stiglitz, Sen, Fitoussi 2013], oceniając jakość życia, należy brać pod uwagę subiektywne wymiary jakości życia oraz obiektywne czynniki kształtujące te wymiary. Te subiektywne wymiary obejmują zarówno ocenę własnego życia na różnych obszarach, takich jak np. rodzina, praca i warunki finansowe przez pryzmat wszystkich elementów życia, które ludzie cenią najbardziej (np. spełnienie swoich celów lub odbiór osoby w oczach innych ludzi), jak i aktualne uczucia ludzi, takie jak: ból, niepokój, złość, przyjemność, duma, poważanie. Zdaniem autorów wspomnianego raportu ludzie działają tak, aby odczuwać satysfakcję ze swoich wyborów, a wyborów tych dokonują na podstawie swoich wspomnień i ocen [Stiglitz, Sen, Fitoussi 2013, s. 63]. Natomiast do obiektywnych determinantów jakości życia autorzy raportu zaliczają:

- 1) zdrowie,
- 2) edukację,
- 3) aktywność osobistą,
- 4) głos polityczny i wpływ na rządzenie,
- 5) kontakty społeczne,
- 6) stan środowiska naturalnego,
- 7) bezpieczeństwo osobiste,
- 8) bezpieczeństwo ekonomiczne.

Z kolei w opracowaniach Komisji Europejskiej [Progress on 'GDP and beyond' actions, s. 23] do wymiarów jakości życia zalicza się:

- 1) materialne warunki życia (dochody, poziom konsumpcji, warunki materialne, poziom niedostatku, warunki mieszkaniowe),
- 2) produktywność (wielkość zatrudnienia i bezrobocia, zatrudnienie poniżej i powyżej kwalifikacji, jakość zatrudnienia, najniższy dochód, zdrowie i bezpieczeństwo w pracy, równowaga praca/życie, praca okresowa, postrzegana jakość pracy),
- 3) zdrowie (średnia długość życia, zachorowalność i stan zdrowia, dostęp do opieki zdrowotnej, zachowania szkodliwe dla zdrowia),
- 4) edukację,
- 5) wypoczynek i kontakty społeczne,

- 6) ekonomiczne i fizyczne bezpieczeństwo,
- 7) rządzenie i prawa podstawowe,
- 8) środowisko naturalne i życia,
- 9) ogólne doświadczenia życiowe (satysfakcja z życia, doznania).

O ile w ogólnym opisie wyróżników jakości życia badacze na ogół w mniejszym lub większym zakresie ujmują wspomniane wyżej aspekty, o tyle przy opisie jednego z tych aspektów, czyli szczęścia, pojawiają się wątpliwości o charakterze wręcz filozoficznym, czym właściwie jest szczęście. Według A. Awdiejewa [2014], szczęście „to zgodność z naszym biologicznym dążeniem do przetrwania”. Z kolei zdaniem J.C. Bogle’a [Bogle 2010, s. 253] o naszym szczęściu decyduje współobecność, w różnych proporcjach, trzech następujących atrybutów:

- a) autonomii – stopnia, w jakim jesteśmy w stanie sprawować kontrolę nad własnym życiem,
- b) więzi z innymi ludźmi przybierających postać miłości rodzinnej, przyjemności płynącej z towarzystwa przyjaciół i kolegów oraz otwartości na ludzi, których spotykamy w rozmaitych życiowych okolicznościach,
- c) poczucia wykorzystania naszego potencjału, spożytkowanie danych nam przez Opatrzność i samodzielnie wyuczonych talentów.

Autorzy Raportu WHR [World Happiness Report z 2013 r., s. 3] stwierdzają, że pojęcie szczęścia jest wykorzystywane w dwojaki sposób: pierwszy – to odczucia i emocje (czy byłeś szczęśliwy w danej chwili?), drugi – czy jesteś zadowolony z całego swojego życia. To rozróżnienie, zwłaszcza w badaniach, jest bardzo istotne i ma dwa znaczenia, ponieważ np. bardzo biedna osoba w danym momencie może czuć się bardzo szczęśliwa, ale jednocześnie odczuwać zdecydowanie niższą satysfakcję z całego swojego życia.

D. Kahneman uważa [2012, s. 521], że „szczęście polega na spędzaniu czasu z osobami, które z wzajemnością kochamy”, ale zaraz dodaje, że trudno oddać doświadczenie konkretnego momentu albo epizodu za pomocą jednej wartości „szczęścia”, ponieważ zarówno pozytywne uczucia, jak i negatywne emocje mogą występować w tym samym czasie. Pozytywne uczucia występujące w wielu odmianach, takich jak miłość, radość, zaabsorbowanie, nadzieja, rozbawienie, mogą współistnieć z takimi emocjami negatywnymi, jak gniew, wstyd, samotność, przygnębienie. Badania wskazują jednak na to, że jednak większość chwil w życiu da się ogólnie sklasyfikować jako pozytywne albo negatywne.

Rozważania dotyczące jakości życia, kryteriów jego oceny, szczęścia i jego atrybutów stanowią dobry punkt wyjścia do omówienia rezultatów badań i rankingów dotyczących jakości życia, publikowanych regularnie w ostatnich latach, a mających stanowić przeciwwagę dla już powszechnie krytykowanej, zarówno przez ekonomistów, jak i socjologów i polityków, jednak ciągle jeszcze najpopularniejszej syntetycznej miary dorobku i postępu, jaką jest wskaźnik PKB na jednego mieszkańca. Zdaniem J. Stiglitz’a „średnia wartość PKB *per capita* może wzrastać, nawet jeżeli większość jednostek w społeczeństwie nie tylko ma poczucie pogarszania się ich

sytuacji życiowej, lecz rzeczywiście znajduje się w coraz gorszej sytuacji życiowej. Tak dzieje się w społeczeństwach, w których rosną nierówności (a tak jest w większości krajów na całym świecie) [Stiglitz 2010, s. 327]. Ten sam autor w innym opracowaniu dodaje, że PKB nie jest adekwatnym miernikiem zmian dobrobytu w czasie, zwłaszcza w wymiarze ekologicznym i społecznym, którego pewne aspekty określane są często mianem „zrównoważenia”, oraz że nasila się rozdźwięk między informacją zawartą w agregatowym PKB i tym, co ma znaczenie dla ludzkiego dobrobytu [Stiglitz, Sen, Fitoussi, s. 10]. PKB *per capita* i jego wzrost nie mówią nam, jak ekonomiczne korzyści rozkładają się w społeczeństwie. Aby umożliwić debatę o sprawiedliwości i uczciwości, niezbędna jest wiedza na temat dystrybucji (szczególnie między regionami i grupami społecznymi) dochodów, zdrowia, edukacji i jakości środowiska [Progress on GDP-2.8. 2013, s. 5]. Dobrą ilustracją tego zjawiska mogą być procesy zachodzące w USA. W Stanach Zjednoczonych od lat sześćdziesiątych XX wieku PKB uległ mniej więcej potrojeniu, ale z punktu widzenia dystrybucji tego nowo wytworzonego bogactwa okazuje się, że średnia pensja w Ameryce nie zmieniła się od lat sześćdziesiątych, czyli na wzroście gospodarczym zyskali tylko nieliczni, bardzo bogaci ludzie [Sedláček, Orrell 2012, s. 19].

Te coraz bardziej podkreślane mankamenty i niedostatki wspomnianego wskaźnika PKB na jednego mieszkańca, znacząco ograniczającego możliwości określenia rzeczywistego poziomu i tempa rozwoju społeczno-gospodarczego, skłoniły niektóre państwa i organizacje międzynarodowe oraz grupy naukowców do tworzenia zagregowanych wskaźników jakości życia dostarczających informacji pozwalających na lepsze budowanie strategii rozwojowych państw, jak również grup państw, np. w ramach Unii Europejskiej, oraz tworzenie rankingów i porównywanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego między różnymi państwami i regionami świata. Strategie takie, uwzględniające systematyczny pomiar i analizę dobrostanu i szczęścia, powinny z kolei ułatwić realizację celów dotyczących zrównoważonego rozwoju. Jedną z takich inicjatyw jest „World Happiness Raport 2013” (WHR 2013) opracowany przez grupę niezależnych ekspertów. Autorzy, badając poziom „szczęścia”, przyjęli założenie, że należy badać zarówno emocje ludzi, jak i ich życie w całości. Podzielili dostępne miary na trzy podstawowe rodzaje: pomiar pozytywnych emocji, włączając w to szczęście, pomiar negatywnych emocji i ocenę życia w całości. Razem dane z tych trzech pomiarów stanowiły podstawę do pomiaru subiektywnego dobrostanu [Helliwiell, Layard, Sachs 2013, s. 3]. W badaniu uwzględniono sześć kluczowych zmiennych, na podstawie których, zdaniem autorów raportu, można objaśnić trzy czwarte różnic występujących w międzynarodowych porównaniach średnich ocen życia. Zaliczono do nich: PKB *per capita*, oczekiwaną długość życia w zdrowiu, postrzegany poziom korupcji, powszechność hojności (szczodrości), wsparcie społeczne, postrzeganą swobodę w dokonywaniu życiowych wyborów [WHR 2013, s. 9]. W „Rankingu szczęścia 2010-2012” zbudowanym na podstawie tych kryteriów na pierwszych trzech miejscach znalazły się kolejno: Dania,

Norwegia i Szwajcaria. USA znalazły się na 17 miejscu, Niemcy na 26, a Polska na 51 (zaraz za Ekwadorem i Boliwią) [WHR 2013, s. 22].

Z kolei w raporcie „The Happy Planet Index: 2012 Report. A global index of sustainable well-being”, opracowanym przez nef (the new economics foundation) autorzy skupili się na pomiarze „trwałego dobrostanu dla wszystkich” na podstawie wskaźnika Happy Planet Index (HPI)¹. W tym raporcie na pierwszych trzech miejscach znalazły się kolejno: Costa Rica, Wietnam i Kolumbia. Dania tym razem znalazła się na 110 miejscu, USA na 105 miejscu, Niemcy na 46, a Polska na 71 (na 151 państw) [HPJ 2012, s. 25].

Gross national happiness [GNH], czyli „miernik szczęścia narodowego brutto”, został opracowany i jest wykorzystywany w Buthanie, a jego wyjątkowość polega na uwzględnieniu duchowych wartości buddyzmu i przekonaniu, że koniecznym warunkiem powodzenia w naszym odwiecznym dążeniu do szczęścia jest rozwój fundamentalnych ludzkich wartości [Dalajlama 2006, s. 11]. Choć GNH jest oficjalnie stosowany tylko w Buthanie, to jednak jego znaczenie ma wymiar nie tylko regionalny, ale światowy². Zdaniem autorów tego wskaźnika różni się on od tego, co w zachodniej literaturze określa się mianem „szczęścia”. Po pierwsze, jest wielowymiarowy – nie koncentruje się tylko na subiektywnym dobrostanie przy wyłączeniu pozostałych wymiarów, a po drugie – obejmuje odpowiedzialność i wyraźnie powiązane inne motywy zachowań.

Podstawowe elementy GNH to 9 dziedzin i związane z nimi 33 wskaźniki [Ura i in. 2012, s. 13]:

1. Psychiczny dobrostan – satysfakcja życiowa, pozytywne i negatywne emocje, duchowość.

2. Zdrowie – zdrowie psychiczne, samopoczucie, dni przeżyte w zdrowiu (informacje z ostatniego miesiąca), niepełnosprawność.

3. Wykorzystanie czasu – praca, sen.

4. Edukacja – umiejętność czytania i pisania, nauka (kształcenie), wiedza, wartości.

5. Kulturowa różnorodność i siła – mówienie w ojczystym języku, uczestnictwo w kulturze, umiejętności artystyczne, Driglam Namzha (droga harmonii) – czyli oczekiwane zachowania w zakresie konsumpcji, ubioru, poruszania się, szczególnie w czasie oficjalnych wydarzeń i w oficjalnych miejscach.

6. Dobre rządzenie – rządzenie, podstawowe prawa, usługi, uczestnictwo w życiu politycznym.

¹
$$\text{Happy Planet Index} = \frac{\text{doświadczony dobrostan} \times \text{oczekiwana średnia długości życia}}{\text{ślad ekologiczny}}$$

Ślad ekologiczny to szacowana liczba hektarów powierzchni łąd i morza potrzebna do rekompensacji zasobów zużytych na konsumpcję i absorpcję odpadów. Ślad mierzony jest w globalnych hektarach (gha) na osobę.

² 19 lipca 2011 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło wspieraną przez Bhutan i 68 innych państw rezolucję 65/309 pt. „Szczęście. W kierunku całościowego podejścia do rozwoju”.

7. Witalność społeczna – datki (czas i pieniądze), więzi społeczne, rodzina, bezpieczeństwo.

8. Środowiskowa różnorodność i siła – problemy ekologiczne, współodpowiedzialność za środowisko, szkody we florze i faunie (wieś), problemy urbanizacyjne.

9. Standardy życia – dochody, warunki mieszkaniowe, dochody na gospodarstwo domowe.

Wszystkim tym wskaźnikom przypisano określone wagi. GNH pozwala podzielić ludzi na cztery podstawowe kategorie – nieszczęśliwych, ledwo szczęśliwych, w znacznym stopniu szczęśliwych i mocno szczęśliwych. Na przykład wartość wskaźnika GNH w 2010 roku wynosiła 0,743, co pokazuje zdaniem zespołu badającego, że 40,8% ludności Bhutanu czuło się szczęśliwe, a pozostałe ponad 59% czuło się ledwo szczęśliwe lub nieszczęśliwe.

Europejskie badanie jakości życia (EQLS) stanowi narzędzie stworzone w celu dokumentowania i analizowania wielowymiarowej natury jakości życia w Unii Europejskiej [*Quality of life in Europe...* 2012, s. 7]. Badania rozpoczęto w 2003 r. i powtórzono w 2007 i 2011. W badaniach uwzględnia się następujące zagadnienia: wykształcenie, dochody, warunki mieszkaniowe, rodzinę, zatrudnienie, równowagę między życiem zawodowym i prywatnym, zadowolenie z życia i postrzeganą jakość społeczeństwa. W badaniach szczególnie nacisk położono z jednej strony na analizę relacji zachodzących między subiektywnymi i obiektywnymi miernikami postaw i preferencji, z drugiej zaś na analizę zasobów i warunków życia.

Prowadzenie badań, cyklicznie, przez wiele lat, pozwala na konkretne sprawdzenie trendów, szczególnie w postrzeganiu i doświadczeniu określonych zdarzeń występujących na obszarze zarówno społecznym, jak i gospodarczym. Ostatnie badanie przeprowadzone na przełomie 2011 i 2012 roku pozwoliło na przeanalizowanie skutków zapoczątkowanego w 2007 roku kryzysu finansowego, który na wielką skalę na jesieni 2008 r. przyjął postać kryzysu gospodarczego, skutkując zapaścią gospodarczą, wzrostem bezrobocia i spadkiem PKB oraz obniżką poziomu życia na całym świecie, w tym w wielu krajach europejskich. Badania pokazały (EQLS, s. 9), że niszczycielski wpływ ekonomicznego kryzysu w postaci spadku PKB i rosnącego bezrobocia objawił się najpełniej w krajach Europy Południowej: Grecji, Portugalii i Hiszpanii, Europy Północnej: Irlandii, i w niektórych krajach o stosunkowo krótkim członkostwie, takich jak Estonia i Słowenia.

Wspomniane badanie pozwoliło na sformułowanie kilku podstawowych wniosków:

- bezrobocie, zwłaszcza długotrwałe, ma ogromny wpływ na subiektywne samopoczucie; właśnie wśród długotrwałych bezrobotnych stwierdzono najwyższy poziom wykluczenia społecznego,
- lepszą jakość życia deklarują respondenci z krajów położonych na północy i zachodzie Unii,
- optymistycznie widzi swoją przyszłość mniej niż 30% obywateli Grecji, Słowacji i Portugalii oraz 80% obywateli Danii i Szwecji,

- zadowolenie z sytuacji osobistej utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie we wszystkich państwach członkowskich i – co warto podkreślić – jest na wyższym poziomie niż zadowolenie z jakości społeczeństwa oraz lokalnego środowiska,
- rodzina nadal odgrywa kluczową rolę we wszystkich krajach członkowskich UE, stanowiąc podstawę kontaktów społecznych i główne źródło wsparcia, jeśli chodzi o zaspokojenie codziennych lub pilnych potrzeb,
- maleje zaufanie do instytucji publicznych, zwłaszcza do krajowych organów rządowych i parlamentów.

Eurostat w ramach długofalowych działań zmierzających do wychodzenia w badaniach i analizach poza wskaźniki PKB opublikował dane dotyczące różnych aspektów jakości życia mieszkańców Unii Europejskiej w 2012 r. W badaniach tych uwzględniono omówione wcześniej w tym opracowaniu 8 wymiarów, które obejmują zarówno czynniki obiektywne, jak i subiektywne postrzeganie. Wymiary te są uzupełnione przez jeszcze jeden pomiar percepcji ogólnego doświadczenia z życia. Wymiary te (8+1) są prezentowane wraz ze wskaźnikami PKB na jednego mieszkańca [Eurostat 2014].

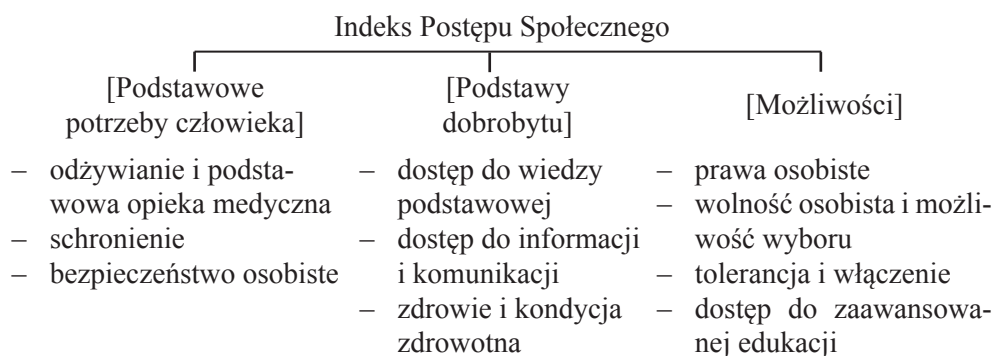
Z informacji zawartych w tym zestawieniu Eurostatu można się dowiedzieć, że:

- pod względem wskaźników PKB na jednego mieszkańca w 2012 r. Polska wyprzedziła pięć krajów: Bułgarię, Rumunię, Chorwację, Łotwę i Węgry,
- pod względem odsetka długotrwale bezrobotnych w całej sile roboczej wynik Polski – 4,1%, okazał się rezultatem korzystniejszym aż od 13 krajów UE,
- odsetek uczniów porzucających szkoły (w przedziale wieku 18-24) – niższe klasy szkoły średniej – 5,7%, jest jednym z najniższych w całej UE,
- samoocena zadowolenia z życia wypada w naszym kraju lepiej niż w 13 innych krajach i jest na poziomie średniej całej Unii.

Organizacja OECD uważa się za pioniera na polu badań z zakresu postępu społecznego. Od blisko dekady próbuje znaleźć najlepszą drogę umożliwiającą badanie tego postępu. W 2011 r. przedstawiła „OECD Better Life Initiative” skupiającą się na rozwoju badań statystycznych umożliwiających ocenę jakości życia. Eksperti OECD zidentyfikowali 11 wymiarów stanowiących istotę dobrostanu. Zaliczono do nich: wspólnotę, edukację, zdrowie, środowisko, społeczne zaangażowanie, warunki mieszkaniowe, dochody, pracę, zadowolenie z życia, bezpieczeństwo i równowagę pomiędzy pracą i czasem wolnym. Na podstawie analizy informacji dotyczących tych wymiarów zbudowano ranking „Better Life Index”, obejmujący dane z krajów OECD. W tym zestawieniu obejmującym 36 państw po raz kolejny zwyciężyła Australia, a zaraz za nią znalazły się Norwegia, Szwecja, Dania. Polska zajęła 27 miejsce, ale przed takimi krajami, jak: Estonia, Portugalia, Węgry, Chile, Brazylia, Rosja, Grecja, Meksyk i Turcja. Najslabiej wypadła w kategoriach „warunki mieszkaniowe”, „dochody”, „praca” i „środowisko”, najlepiej pod względem bezpieczeństwa – drugie miejsce w skali globalnej, a pod względem edukacji – drugie miejsce po Finlandii. Choć w całym zestawieniu wypadamy słabo, to jednak aż 76%

społeczeństwa przyznaje, że w przeciętnym dniu ma więcej pozytywnych doświadczeń niż negatywnych. Chyba zatem jesteśmy optymistami [www.occdbetterlifeindex.org].

Autorzy „Social Progress Index” w 2014 roku, na podstawie definicji postępu społecznego, że jest nim „zdolność społeczeństwa do zaspokajania podstawowych potrzeb swoich obywateli stanowiąca podstawę, która umożliwi obywatelom i społecznościom poprawę i utrzymanie ich jakości życia oraz stworzenie takich warunków, które umożliwią mieszkańcom pełne wykorzystanie ich możliwości” [Social Progress Index 2014, s. 13], stworzyli indeks społecznego postępu obejmujący trzy wymiary. Do każdego z tych wymiarów przypisano cztery elementy, a do każdego elementu przypisano wagi w skali 0 do 100. Opis tych wymiarów i elementów przedstawiono poniżej.

Z badań wynika, że w rankingu 132 państw najlepsze rezultaty w zakresie postępu społecznego osiągnęły: Nowa Zelandia, Szwajcaria i Islandia, osiągając odpowiednio 88,24, 88,19 i 88,07. Niemcy z rezultatem 84,61 zajęły 12 miejsce, USA (82,77) 16, a Polska (77,44) 27 miejsce. Za nami uplasowały się, między innymi, takie kraje, jak Włochy, Węgry, Grecja, Izrael, Brazylia. Autorzy raportu, porównując wskaźniki postępu społecznego z PKB na 1 mieszkańca w poszczególnych krajach dochodzą do wniosku, że niektóre kraje o niskim PKB na mieszkańca osiągają zaskakujące poziomy postępu społecznego, a niektóre stosunkowo zamożne kraje osiągają poziom postępu społecznego niższy niż w krajach mniej zamożnych³.

Jednak ogólnie rzecz ujmując, autorzy raportu uważają, że postęp gospodarczy i społeczny wzajemnie się wzmacniają, i to nie tylko dlatego, że dany kraj ma więcej pieniędzy na edukację czy opiekę zdrowotną, ale również dlatego, że stwarza możliwości rozwoju indywidualnego poprzez lepsze wykorzystanie zdolności każdego obywatela. Przegląd raportów i opracowań dotyczących jakości życia, czasami mało

³ Np. USA, pomimo drugiego najwyższego PKB na świecie, wypadają kiepsko w dziedzinie służby zdrowia, edukacji i zaspokajania podstawowych potrzeb człowieka. USA wydają na służbę zdrowia najwięcej pieniędzy na świecie, a w rankingu zajmują dopiero 24 miejsce.

precyzyjnie nazywanych „indeksami szczęścia”, pozwalają na sformułowanie wniosków o charakterze ogólnym.

1. Żaden z prezentowanych raportów nie koncentruje się li tylko na pomiarze szczęścia w takim ujęciu, jak jest ono definiowane w niniejszym opracowaniu.

2. Ciężar gatunkowy wniosków i rekomendacji zawartych w tych raportach trudno ocenić jednoznacznie z uwagi na istotne różnice w metodologii badań, doborze próby badawczej, sposobie i „jakości” wykorzystywanych narzędzi statystycznych oraz sposobie interpretacji wyników.

3. Przedstawione raporty i opracowania dostarczają jednak daleko szerszej wiedzy na temat rzeczywistej kondycji badanych społeczeństw niż wskaźnik ekonomiczny PKB na jednego mieszkańca.

4. Wnioski i rekomendacje zawarte w raportach i opracowaniach mogą stanowić użyteczne narzędzie nie tylko przy diagnozowaniu poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego danego państwa czy regionu, ale i przy tworzeniu strategii tego rozwoju na kolejne lata.

Z powyższych względów powinny być one wykorzystywane w budowie strategii zrównoważonego rozwoju w wymiarze zarówno krajowym, jak i międzynarodowym.

3. Uwarunkowania realizacji strategii zrównoważonego rozwoju

Można zauważyć, że dopiero najgorszy od pokolenia kryzys gospodarczy i finansowy, który dotknął wiele państw również w Unii Europejskiej, stanowił silny impuls do zbudowania strategii, dzięki której UE powinna wyjść z kryzysu silniejsza gospodarczo i bardziej konkurencyjna na rynkach światowych.

Celowi temu służy przyjęta przez Unię w 2010 roku strategia „Europa 2020” [Komunikat Komisji 2010].

Strategia ta obejmuje trzy wzajemnie powiązane ze sobą priorytety:

- rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji,
- rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej,
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Komisja Europejska zaproponowała wytyczenie kilku nadrzędnych, wymiernych celów, które na podstawie tej strategii winny być osiągnięte w 2020 roku. Cele te określono następująco:

- wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wzrosnąć do 75% (z obecnych 69%),
- na inwestycje w badania i rozwój (B+R) należy przeznaczyć 3% PKB Unii,
- emisję dwutlenku węgla należy ograniczyć co najmniej o 20% (w porównaniu z 1990 r.) lub, jeśli pozwolą na to warunki, nawet o 30%, należy zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii do 20%,

- liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób w wieku 30-34 lata powinno mieć wyższe wykształcenie,
- liczbę Europejczyków żyjących poniżej krajowej granicy ubóstwa należy ograniczyć o 25%, co będzie wymagało wydobycia z ubóstwa ponad 20 mln osób⁴.

Powyższe wymierne i wzajemnie ze sobą powiązane cele wpisują się w realizację trzech przedstawionych powyżej priorytetów.

Kilkuletnie doświadczenia związane z realizacją strategii „Europa 2020” wyraźnie wskazują na to, że przesłanki jej przyjęcia w 2010 roku są nadal aktualne i tak samo ważne również obecnie. Analizy prezentowane w oficjalnym dokumencie Komisji Europejskiej [Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego 2014, s. 23] wskazują na to, że UE jest w stanie osiągnąć zakładane cele lub zbliżyć się do ich osiągnięcia w zakresie edukacji, klimatu i energii, ale nie w zakresie zatrudnienia, badań naukowych i rozwoju oraz walki z ubóstwem. Analizy pozwoliły, zdaniem Komisji, na identyfikację niekorzystnych tendencji, takich jak: rosnąca luka pomiędzy państwami członkowskimi osiągającymi najlepsze i najgorsze wyniki, pogłębienie się różnic między regionami wewnątrz państw członkowskich i rosnąca nierówność w podziale bogactwa i dochodów.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń można pokusić się o konkluzję, że szczególną rolę w dalszej realizacji tej strategii należy przypisać rozwojowi zrównoważonemu⁵, ponieważ rozwój ten będzie prawdopodobnie w przyszłości determinował zarówno zakres, charakter, jak i dynamikę realizacji pozostałych priorytetów określonych w strategii.

W tym miejscu warto dokonać rozróżnienia między pojęciem zrównoważonego rozwoju a pojęciem stanu zrównowazenia. „Zrównowazenie” jest właściwością systemu i nacisk kładzie się na utrzymanie konkretnego stanu systemu w czasie. Natomiast pojęcie zrównoważonego rozwoju odnosi się do procesu i wtedy większy nacisk kładzie się na zmiany i rozwój. Zrównoważony rozwój nie tyle dąży do stabilnej równowagi, ile zakłada, że zmiany są nieodłączną właściwością społeczeństw. „Zrównoważony rozwój zatem to proces łączący to, co stało się w przeszłości, z tym, co robimy teraz, co z kolei wpływa na możliwości i wyniki w przyszłości” [Strange, Bayley 2008, s. 27]. U źródeł idei zrównoważonego rozwoju znajdują się

⁴ Za krajową granicę ubóstwa przyjęto próg 60% krajowej mediany rozporządzalnego dochodu w każdym państwie członkowskim.

⁵ Pojęcie zrównoważonego rozwoju pochodzi pierwotnie z leśnictwa, a stworzone zostało przez Hansa Carla von Carlowitza i oznaczało sposób gospodarowania lasem polegający na tym, że wycina się tylko tyle drzew, ile może w to miejsce urosnąć, tak by las nigdy nie został zlikwidowany; www.wikipedia.org. Współcześnie termin „zrównoważony rozwój” zyskał szeroką akceptację po tym, jak pojawił się w dokumencie „Nasza wspólna przyszłość”, znanym też jako Raport Brundtland. W dokumencie tym został zdefiniowany jako „rozwój zaspokajający obecne potrzeby bez ograniczania praw przyszłych pokoleń do zaspokajania ich potrzeb” [Strange, Bayley 2008, s. 24]. W Polsce zasada zrównoważonego rozwoju zyskała rangę konstytucyjną i została zapisana w art. 5 Konstytucji „(...) oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

dwa kluczowe pojęcia podstawowe: potrzeby i ograniczone możliwości⁶. Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest koncepcją dynamiczną. W oficjalnych dokumentach Unii Europejskiej stwierdza się, że zrównoważony rozwój jest podstawowym i nadrzędnym celem UE. W strategii UE na rzecz zrównoważonego rozwoju celem ma być poprawa jakości życia obywateli poprzez zrównoważone społeczeństwo, które zarządza zasobami i używa ich w sposób efektywny oraz wykorzystuje potencjał gospodarki związany z innowacjami ekologicznymi i społecznymi, zapewniając dobrobyt, ochronę środowiska oraz spójność społeczną⁷.

Osiągnięcie tego celu w skali makro musi mieć swoje odzwierciedlenie na poziomie mikro, na którym może oznaczać, że „dana osoba i/lub rodzina oczekuje, że przyszłość dla nich i ich dzieci i wnuków będzie lepsza niż przeszłość lub w ostateczności nie gorsza niż dzień dzisiejszy” [Stiglitz, Sen, Fitoussi 2009, s. 52]. Te pozytywne oczekiwania wpływają nie tylko na dobre samopoczucie obecnej generacji, ale i na zachowania grup społecznych lub całego społeczeństwa. Aby te oczekiwania mogły się spełnić, cały czas należy pamiętać o tym, że [Stiglitz, Sen, Fitoussi 2013, s. 96]:

- względny dobrobyt przyszłych pokoleń, w porównaniu z naszym dobrobytem, będzie zależał od tego, jakie zasoby im przekazemy,
- przyszły dobrobyt zależy od wielkości zapasów wyczerpywanych zasobów,
- przyszły dobrobyt zależy od dbałości o ilość i jakość wszystkich odnawialnych zasobów niezbędnych do życia,
- przyszły dobrobyt zależy od tego, ile zostawimy kapitału fizycznego (maszyn i budynków) oraz jak bardzo poświęcimy się wytwarzaniu kapitału ludzkiego dla przyszłych pokoleń, ponosząc nakłady na badania i edukację, a także od jakości pozostawionych przez nas instytucji.

Pomiar postępów w osiągnięciu zrównoważonego rozwoju jest integralną częścią Strategii zrównoważonego rozwoju UE (SZR UE), a do zadań Eurostatu należy sporządzanie co dwa lata raportu monitorującego na podstawie unijnego zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju. Do tej pory Eurostat opublikował pięć raportów monitorujących – w 2005 r., 2007 r., 2009 r., 2011 r., 2013 r. Celem raportów, jak to wyraźnie stwierdzają jego autorzy, nie jest sformułowanie jednoznacznej oceny, czy UE rozwija się w sposób zrównoważony, gdyż „nie istnieje uzgodnione stanowisko praktyczne i naukowe, czym powinno być zrównoważenie lub jakie są optymalne poziomy wielu ze wskaźników przedstawionych w raporcie”. Celem raportów jest dokonanie oceny postępów w osiągnięciu założeń i celów SZR UE, a zatem przedstawia się w nich względną ocenę tego, czy UE zmierza we właściwym

⁶ Strategia zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej została zatwierdzona w maju 2001 r. przez Radę Europejską, a następnie odnowiona w czerwcu 2006 r. Określa ona sposób, w jaki UE skutecznie sprosta wyzwaniom związanym ze zrównoważonym rozwojem. Dokument definiuje pożądane kierunki zmian w perspektywie długoterminowej w sferach: społecznej, gospodarczej i ekologicznej, jak również sposoby ich osiągnięcia [eep.eurostat.ec.europa.eu].

⁷ Zrównoważony rozwój w Unii Europejskiej. Raport monitorujący z 2008 r. [www.ec.europa].

kierunku, wyznaczonym przez te założenia i cele. Z ponad 100 wskaźników przedstawionych w raporcie z 2013 r. [Sustainable development in the European... 2013, s. 8 i n.] 12 uznano za wskaźniki główne.

Tematyka WZR i główne wskaźniki monitorujące*	
Rozwój społeczno-gospodarczy	Realny PKB na mieszkańca
Zrównoważona produkcja i konsumpcja	Produktywność zasobów
Włączenie społeczne	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
Zmiany demograficzne	Wskaźnik zatrudnienia pracowników w starszym wieku
Zdrowie publiczne	Oczekiwana długość życia w chwili urodzenia
Zmiana klimatu i energia	– Emisja gazów cieplarnianych – Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto – Zużycie energii pierwotnej
Zrównoważony transport	– Zużycie energii w transporcie w stosunku do PKB
Zasoby naturalne	– Występowanie pospolitych gatunków ptaków – Połowy ryb ze stad poza bezpiecznymi granicami biologicznymi
Globalne partnerstwo	Oficjalna pomoc rozwojowa
Dobre rządzenie	[brak wskaźnika głównego]

* Wskaźniki zrównoważonego rozwoju można przedstawić za pomocą „piramidy”. Na szczycie znajduje się 12 wskaźników głównych, monitorujących ogólne cele, na drugim wskaźniki dotyczące celów operacyjnych, a na trzecim wskaźniki obrazujące działania.

W raporcie zwraca się uwagę na następujące niepokojące tendencje i zjawiska:

- brak wyraźnej tendencji w kierunku bardziej zrównoważonej struktury konsumpcji,
- wzrost ubóstwa dochodowego i pogarszania się warunków życia,
- brak wyraźnej tendencji w kierunku bardziej zrównoważonego rynku pracy,
- brak poprawy w dochodach emerytów,
- brak poprawy sytuacji w zakresie finansów publicznych w krajach UE,
- utrzymywanie się nierówności w zakresie zdrowia,
- brak istotnych zmian rodzajów transportu i mobilności.

Zawarta w raporcie szczegółowa ocena głównych tendencji obserwowanych od 2000 r. kończy się sformułowaniem ogólnego wniosku, że „trudno jest ocenić, czy w ciągu ostatnich lat poczyniono faktyczne postępy w dążeniu do zrównoważonego rozwoju. Mając jednak na uwadze, że prawie połowa wskaźników głównych dotyczących zrównoważonego rozwoju wskazuje umiarkowanie lub wyraźnie niekorzystne tendencje, konieczne jest zwiększenie wysiłków w celu wprowadzenia UE na drogę zrównoważonego rozwoju”.

Podobne oceny formułowane są w dokumencie Parlamentu Europejskiego i Rady [Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1386/2013/UE...], gdzie

stwierdza się, między innymi, że tendencje sprzeczne z zasadą zrównoważonego rozwoju nadal występują we wszystkich czterech obszarach priorytetowych określonych w szóstym wspólnotowym programie działań w zakresie środowiska naturalnego, jakimi były: zmiana klimatu, przyroda i różnorodność biologiczna, środowisko, zdrowie i jakość życia oraz zasoby naturalne i odpady. Dodaje się przy tym, że problemy z osiągnięciem długoterminowego zrównoważonego rozwoju dodatkowo pogłębiają globalne systemowe tendencje i wyzwania związane z dynamiką populacji, urbanizacją, chorobami i pandemią, coraz to szybszym rozwojem technologii i nietrwałym wzrostem gospodarczym. Również indeksy szczegółowe, odnoszące się do wybranego wymiaru zrównoważonego rozwoju, nie przybliżają nas do sformułowania jednoznacznej oceny stopnia zaawansowania tej strategii.

Przykładem indeksu wyraźnie koncentrującym się na wymiarze ekologicznym jest Environmental Performance Index (EPI)⁸. Indeks z 2014 r. zawiera porównanie wskaźników z 178 krajów w zakresie realizacji najważniejszych celów środowiskowych odnoszących się do dwóch obszarów: ochrony ludzkiego zdrowia przed szkodliwymi oddziaływaniami środowiskowymi i ochrony ekosystemu.

W ramach tych obszarów dokonuje się porównań osiągnięć poszczególnych państw, wykorzystując do tego celu dziewięć narzędzi głównych i dwadzieścia wskaźników szczegółowych. Stan zdrowotny środowiska obejmuje: wpływ na zdrowie, jakość powietrza, wodę i warunki sanitarne. Natomiast vitalność ekosystemu obejmuje: zasoby wody, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, bioróżnorodność i siedliska, klimat i energię.

Porównania poszczególnych państw w tym rankingu pozwalają jedynie na ocenę, w pewnym zakresie, jakości środowiska naturalnego czy polityki ochrony środowiska, ale na pewno nie pozwalają na ocenę tego, czy kraj znajduje się na zrównoważonej ścieżce rozwoju.

Można zatem zgodzić się z poglądami tych autorów, którzy uważają, że na podstawie takich rankingów „nie sposób zdefiniować żadnej wartości progowej, której przekroczenie informowałoby o tym, czy kraj jest na ścieżce zrównoważonej czy nie” [Stiglitz, Sen, Fitoussi 2013, s. 101].

Zarówno w opisywanych wyżej raportach, jak i innych opracowaniach o charakterze naukowym mocno podkreśla się dynamiczne narastanie w ostatnich latach nierówności społecznych negatywnie wpływających na realne możliwości realizacji wielu przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju.

Thomas Pikkiety w książce *Capital in the Twenty-First Century* przy wykorzystaniu różnych metod statystycznych stworzył bazę danych dotyczących nierówności dochodowych w krajach Zachodu od końca XVIII wieku do dziś. Z badań wyni-

⁸ Ostatnia edycja EPI była prezentowana i poddana pod dyskusję 25 stycznia 2014 r. w czasie Światowego Forum Ekonomicznego w Davos. Wydawany jest od 2006 r. dwa razy w roku przez Yale Center for Environmental Law & Policy (YCELP) i Center for International Earth Science Information Network (CIESIN) na Columbia University we współpracy z Samuel Family Foundation i Światowym Forum Ekonomicznym.

ka, że mniej więcej od lat 70. XX wieku nierówności dochodowe we wszystkich krajach rozwiniętego Zachodu ponownie rosną i zmierzają do poziomu sprzed wielkiego kryzysu lat 30. czy nawet do historycznych rekordów z XIX wieku. Zdaniem tego autora obietnica, że więcej wolnego rynku i mniej regulacji przyniesie eliminację takich zjawisk, jak bieda i nierówności, nie sprawdziła się [Krugman 2014].

Na Światowym Forum Ekonomicznym w Davos w 2013 roku gwałtowny wzrost nierówności ekonomicznych w większości państw świata uznano za znaczące ryzyko dla rozwoju społecznego. Bogactwo na świecie w połowie jest w rękach mniej niż jednego procenta ludzkości, a ich bogactwo przekracza 110 bilionów dolarów. Według raportu OXFAM, kiedy rządzący reprezentują interesy przede wszystkim najbogatszych [*Working for the few...* 2014], prowadzi to do erozji demokratycznych reguł rządzenia, powodując tym samym pogłębianie się podziałów społecznych i ograniczenia możliwości równego startu dla wszystkich obywateli.

Skrajne ekonomiczne nierówności są szkodliwe i niepokojące z wielu powodów – są moralnie wątpliwe, mogą wpływać negatywnie na wzrost gospodarczy i ograniczanie ubóstwa, a w konsekwencji potęgować inne nierówności [*Working for the few...* 2014, s. 2].

R Wilkinson i K. Pickett w książce *The Spirit Level* dowodzą, że sumaryczna lub średnia zamożność państwa mierzona wysokością PKB ma niewielki wpływ na długą listę negatywnych zjawisk społecznych, podczas gdy sposób dystrybucji bogactwa oddziałuje istotnie na rozmiar i zasięg tych zjawisk [Bauman 2011, s. 137]. Długość życia w krajach o podobnej zamożności obniża się wraz ze wzrostem nierówności społecznych. Wzrost nakładów na ochronę zdrowia nie ma prawie żadnego wpływu na przewidywaną długość życia obywateli, ma go za to zwiększenie się nierówności społecznych i jest to wpływ zdecydowanie negatywny [Bauman 2011, s. 139].

Nawet przedstawiciele Międzynarodowego Funduszu Walutowego stwierdzają, że nierówności społeczne szkodzą wzrostowi i błędem byłoby koncentrować się na wzroście PKB i pozostawić nierówności samym sobie. To błąd nie tylko dlatego, że byłoby to niezbyt etyczne, ale także dlatego, że w ten sposób wzrost PKB mógłby być niższy i mniej trwały [Blanchard 2014].

Moim zdaniem zmniejszenie nierówności powinno stanowić podstawowy cel w dalszej realizacji strategii zrównoważonego rozwoju, ponieważ pogłębiające się nierówności, we wszystkich wymiarach, będą stanowić istotny czynnik ograniczający skuteczność podejmowanych działań na obszarze społecznym, gospodarczym i środowiskowym czy wręcz uniemożliwiający jakikolwiek postęp w tych obszarach.

4. Zakończenie

Na podstawie prezentowanych w opracowaniu analiz i opinii można stwierdzić, że uwzględnianie w badaniach jakości życia zarówno subiektywnych wymiarów jakości, jak i czynników obiektywnych kształtujących te wymiary staje się coraz powszechniejsze.

Wskaźnik PKB na mieszkańca odgrywający do tej pory główną rolę przy ocenie postępu gospodarczego poszczególnych państw i służący za podstawową miarę dobrobytu w porównaniach międzynarodowych coraz częściej jest konfrontowany z wieloma innymi wskaźnikami charakteryzującymi procesy zarówno gospodarcze, społeczne, jak i środowiskowe. Budowanie wielowymiarowych indeksów życia należy uznać za działanie ze wszech miar potrzebne. Ale niezwykle zróżnicowany wachlarz czynników branych pod uwagę przez badaczy przy sporządzaniu raportów na ten temat oraz istotne różnice w metodologii badań powodują, że w rankingach jakości życia raz dany kraj znajduje się w czołówce zestawienia, innym razem w jego środku lub na końcu. Niewątpliwie ta okoliczność wpływa znacząco na obniżenie walorów aplikacyjnych tych badań przy podejmowaniu decyzji strategicznych, i to w wymiarze zarówno krajowym, jak i międzynarodowym.

Wykorzystanie strategii zrównoważonego rozwoju dla podwyższenia jakości życia obywateli w świetle prezentowanych w opracowaniu informacji i opinii może się okazać zadaniem trudnym do zrealizowania z uwagi na zależności zachodzące między czynnikami społecznymi, ekonomicznymi i politycznymi.

Sygnalizowany w opracowaniu problem rosnących nierówności dochodowych i związany z tym proces powiększania się obszaru wykluczenia społecznego ze wszystkimi związanymi z tym zjawiskiem konsekwencjami społecznymi i ekonomicznymi nie rozwiąże się sam. Skoro poziomy nierówności dochodowych w krajach rozwiniętych zbliżają się do historycznych rekordowych poziomów z XIX wieku, to obietnica, że więcej wolnego rynku i mniej regulacji przyniesie eliminację takich zjawisk, jak bieda i nierówności, nie sprawdziła się. Z kolei np. zakładana w UE 40-procentowa redukcja emisji dwutlenku węgla do 2030 roku jest zdaniem fachowców celem zbyt ambitnym dla polskiej energetyki.

Realizacja tego celu dotknie gospodarki poszczególnych państw w zróżnicowany sposób i to właśnie nasz kraj będzie płacić najwyższą cenę, co w konsekwencji będzie miało negatywny wpływ na koszty dostępności energii dla gospodarstw domowych, a także bezpieczeństwo energetyczne w kraju i całym regionie.

Przy rozpatrywaniu możliwości, jak również skutków realizacji strategii zrównoważonego rozwoju należy silnie zaakcentować znaczenie czynników o charakterze politycznym.

Rządy poszczególnych państw, jak i organizacje, takie jak Unia Europejska, mają ograniczone możliwości działania dla dobra ogółu. Są one zbyt słabe, aby realizować politykę zrównoważonego rozwoju, ponieważ realna władza spoczywa obecnie w rękach tych, którzy nie mają demokratycznego mandatu do jej sprawowania. W związku z tym czują się odpowiedzialni nie wobec wszystkich obywateli, ale wobec tych, w imieniu których sprawują władzę, czyli wielkich korporacji ponadnarodowych i instytucji z sektora finansowego (banków, towarzystw ubezpieczeniowych, funduszy inwestycyjnych). Mówiąc inaczej: „politycy są lokalni, a kapitał globalny. To on ma dzisiaj władzę i żeby poprawić kapitalizm, albo przynajmniej na to pozwolić, musiałyby użyć jej wbrew własnym interesom” [Solska 2014].

Trudno zatem zdobyć się na optymizm w prognozowaniu możliwości efektywnego wykorzystania strategii zrównoważonego rozwoju nie tylko dla poprawy, ale nawet dla przeciwdziałania tendencjom do obniżania się jakości życia.

Literatura

- Athanasoglou S., Weziak-Białowolska D., Saisana M., *European Commission*, Joint Research Centre, Luxembourg 2014.
- Awdziejew A., *Ktoś podpieprzył moją Rosję*, Gazeta Wyborcza, 19-21.04.2014.
- Bauman Z., *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*, Wydawnictwo Literackie, Warszawa 2011.
- Better Life Index, OECD, May 2013.
- Blanchard O., *World Economic Outlook. Recovery Strengthens, Remains Uneven*, IMF, April 2014.
- Bogle J.C., *Dość. Prawdziwe miary bogactwa, biznesu i życia*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
- Commission Staff working document, Progress on 'GDP and beyond' action, Brussels, 2.8.2013, SWD/2013/303 final.
- Dalajlama, *Wszechświat w atomie*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2006.
- Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1386/2013/UE z dnia 20 listopada 2013 r. w sprawie ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2020 r. „Dobra jakość życia z uwzględnieniem ograniczeń naszej planety”, DzU UE L 354 z 28.12.2013 r.
- Helliwell J., Layard R., Sachs J., *World Happiness Report 2013*, Sustainable Development Solution Network, 9.9.2013.
- Kahneman D., *Pułapki myślenia*, Media Rodzina, Poznań 2012.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Podsumowanie realizacji strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 5.03.2014 r., COM/2014/ 130 final.
- Komunikat Komisji, Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 3.3.2010, KOM/2010/2020/wersja ostateczna.
- Krugman P., *Why we're in a new Gilded Age*, The New York Review of Books, May 2014.
- Measuring quality of life in the EU*, Eurostat, March 2014.
- Quality of life in Europe: Impact of the crisis*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2012.
- Sedláček T., Orrell D., *Zmierch homo economicus*, Studio Emka, Warszawa 2012.
- Social Progress Index 2014, Social Progress Imperative, March 2014.
- Solska J., *Dokąd zmierza kapitalizm? Wolny rynek albo praca*, Dziennik Gazeta Prawna, 22 maja 2014.
- Stiglitz J., *Freefall. Jazda bez trzymanki*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
- Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.P., *Błąd pomiaru. Dlaczego PKB nie wystarcza*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.
- Strange T., Bayley A., *Sustainable Development. Linking economy, society, environment*, OECD, 2008.
- Sustainable development in the European Union. 2013 monitoring report of the sustainable development strategy, Publications Office of the European Union, 2013.
- The Happy Planet Index: 2012 Report, nef., June 2012.
- Ura K., Alkire S., Zangmo T., Wangdi K., *A Short Guide to Gross National Happiness Index*, The Centre for Bhutan Studies, 2012.
- Working for the few*, OXFAM, briefing paper, 20 January 2014.

QUALITY OF LIFE IMPROVEMENT AS AN IMPERATIVE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary: The paper attempts to evaluate what impact the implementation of the EU Sustainable Development Strategy has had on the quality of life. This problem is relevant today, as millions of people, also in Europe, are still experiencing the negative impacts of the economic crisis of 2008 in the form of deteriorating living and working conditions, increasing unemployment and dynamically growing income inequality. Therefore, any undertakings aimed at achieving the desired economic goals, taking into account all social and environmental aspects, deserve close attention. The paper analyses the concepts of quality of life and happiness, as well as the most commonly used quality of life indicators. Based on the reports prepared by international organizations, Eurostat and the European Commission an attempt has been made to assess the real impact of the realised development strategies on the welfare of citizens.

Keywords: quality of life, happiness, quality of life indicators, sustainable development.